

บทที่ 5

ประจักษ์นิยม : จิตคือความคิดและประสาทสัมผัส

แนวคิดสำคัญ

จิตเป็นสิ่งที่มิอยู่จริง แต่มิใช่สิ่งนามธรรมหรือเป็นอस्तาร ความจริงแล้วจิตคือสาร ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่สามารถกำหนดลักษณะพื้นฐานของสิ่งต่างๆ นักปราชญ์กลุ่มนี้ ได้แก่ เดโมคริตัส, กูเครติอุส, จอห์น ลอค, เดวิด ฮูม

จุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์ปลายทาง

มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดของกลุ่มประจักษ์นิยมที่ว่า สิ่งสำคัญของจิตคือความคิดและประสาทสัมผัส

จุดประสงค์นำทาง

อธิบายความหมายของจิตในฐานะที่เป็นสารได้

แนวคิดทั่วไปเรื่องจิตคือสาร

นักปราชญ์กลุ่มหนึ่งเชื่อว่าจิตมิใช่สิ่งที่เป็นนามธรรมหรือเป็นอस्तาร แต่เห็นว่าจิตมีลักษณะเป็นสาร ซึ่งมีแนวคิดสำคัญคือ เชื่อว่าสารเป็นเครื่องกำหนดลักษณะพื้นฐานของสิ่งต่างๆ รวมทั้งเหตุการณ์ทั้งหลาย และสรรพสิ่งนั้นเกิดจากสารหรือเป็นผลผลิตของสาร ความเป็นจริงต้องสามารถเห็นได้ ฟังได้ คมกลิ่นได้ รุ้รสได้ รับสัมผัสทางกายได้ ดังนั้นนักปรัชญากลุ่มนี้จึงยึดมั่นอยู่กับสิ่งเป็นรูปธรรมหรือด้านวัตถุ เช่น เรื่องจิตหรือวิญญาณ ซึ่งคนโดยทั่วไปเห็นว่าเป็นสิ่งนามธรรม แต่นักปราชญ์บางท่านเห็นว่าจิตเป็นเพียงการทำงานของสมองและระบบประสาทต่างๆ ที่คอยควบคุมร่างกาย การเคลื่อนไหวของร่างกายถูกสั่งการโดยสมอง

นักปราชญ์กลุ่มนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวร่างกายนั้นเกิดจากระบบประสาท ด้วยการทดลองต่างๆ เช่น การนำสิ่งที่ยังมีชีวิตอยู่ มาเปิดห้กะโหลกส่วนสมองแล้วทำการทดลอง ด้วยการใส่ไฟฟ้าในส่วนต่างๆ ของสมอง เพื่อให้รู้ว่าสมองส่วนไหนควบคุมการเคลื่อนไหวของ ตา หู จมูก ลิ้น ส่วนไหนทำให้นิวกระดิก ส่วนไหนทำให้ปากอ้า ฯลฯ จากนั้นผ่าสมองคนที่ตายแล้ว เพื่อทดลอง เทียบเคียงให้ทราบว่าสมองส่วนไหน คุมร่างกายส่วนไหน

รวมทั้งการทดลองด้วยการฉีดยาที่แขนทำให้ประสาทหมดความรู้สึก เมื่อสัมผัสที่แขนก็ จะไม่มีความรู้สึก แสดงให้เห็นว่าถ้าระบบประสาทที่ถูกควบคุมมาจากสมองไม่ทำงานแล้วจะไม่มี ความรู้สึกเลย และให้ทรรชนะว่าถ้าจิตมีอยู่ในตัวคนจริง เพราะเหตุใดเวลาฉีดยาที่แขนแล้วจึง ไม่มี ความรู้สึกที่มือ ดังนั้นจิตจึงไม่มี ชีวิตก็เช่นเดียวกัน ถ้ามนุษย์ตายแล้วก็ไม่มีอะไร เพราะเมื่อสมอง และระบบประสาทไม่ทำงาน ทุกอย่างก็จบสิ้น ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก

นักปราชญ์กลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับความคิดของจิตนิยมที่ว่าจิตบงการร่างกาย โดยใช้คำถาม ว่า “จริงหรือที่ว่าปรากฏการณ์ทางกายนั้นเกิดจากความตั้งใจของจิต การที่หัวใจเต้น เลือดไหล เวียน อาหารถูกย่อย เล็บงอก ผมยาว ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นไปตามคำสั่งของจิตหรือ ถ้ามีคบาคมือเป็น แผลสักๆ จิตสั่งมิให้เลือดออกได้หรือไม่ สั่งมิให้รู้สึกเจ็บปวดได้หรือไม่” เมื่อจิตนิยมไม่สามารถ ตอบได้ ก็แสดงว่าจิตไม่ได้สั่งร่างกายเลย ศสสารนิยมจึงอธิบายจิตในอีกรูปแบบหนึ่ง

สำหรับตัวมนุษย์สิ่งสำคัญและมหัศจรรย์ที่สุดคือสมอง อันเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลที่สามารถบรรจุความรู้ได้อย่างไม่จำกัด ในขณะที่เดียวกันสมองก็สามารถจำและคิดคำนวณสิ่งต่างๆ ได้ดีกว่าเครื่องคอมพิวเตอร์รวมทั้งสมองยังเป็นผู้คิดค้นเครื่องคอมพิวเตอร์อีกด้วย ซึ่งแนวคิดที่ว่านี้ มีหลากหลาย และเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ได้แก่ เดโมคริตัส, กูเครติอุส, จอห์น ลอค, เดวิด ฮูม

เดโมคริตัส(Democritus: 460-360 B.C.)

เดโมคริตัส เป็นนักปราชญ์ชาวกรีก เสนอความคิดว่า ถ้าเราแยกสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ออกเป็น หน่วยย่อย และย่อยของค์ประกอบนั้นลงไปเรื่อยๆ จนถึงที่สุดจะมีอยู่สิ่งหนึ่งที่ไม่สามารถแยกต่อได้ อีก สิ่งนั้นเป็นอนุภาคที่เล็กที่สุด เรียกว่า “อะตอม”(Atoms)¹

อะตอม(Atoms)

อะตอม เป็นสสาร ครอบครองที่ เป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ไม่มีการเกิดขึ้นใหม่และไม่มีการสูญสลาย ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และอะตอมมีอยู่มากมายนับไม่ถ้วน อะตอมเป็นสิ่งที่ปราศจากคุณสมบัติ เป็นสิ่งเชิงเดี่ยวไม่มีองค์ประกอบจึงแบ่งย่อยไม่ได้ แต่ละอะตอมมีเนื้อเดียวกัน โดยตลอด และปราศจากการส กลิ่น เสียง เย็น ร้อน อ่อน แข็ง อะตอมมีเพียงรูปร่างกับน้ำหนัก ไม่มีการสลายหรือเกิดใหม่

การเกิดขึ้นและการเสื่อมสลายของสิ่งต่างๆ ที่เราเห็นนั้น เป็นเพียงการรวมตัวกันและการแยกตัวออกจากกันของอะตอมทั้งหลาย ส่วนการเปลี่ยนแปลงนั้นก็เนื่องมาจากการเคลื่อนที่ของอะตอม ดังนั้นสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์เห็น สัมผัส รับรู้ นั้นจึงเป็นการผสมผสานของสิ่งที่เป็นจริงคืออะตอม ดังที่เดโมคริตัสกล่าวว่า “ที่ว่าหวานก็หวานโดยสมมติ ที่ว่าขมก็ขมโดยสมมติ ที่ว่าร้อนก็ร้อนโดยสมมติ ลีก็เป็ลลีโดยสมมติ ความเป็นจริงอะตอมกับช่องว่างเท่านั้นที่มีอยู่ วัตถุทั้งหลายที่เรารู้จัก และสัมผัส นั้น เราไปสมมติให้เป็นจริง และเป็นความเคยชินที่เชื่อเช่นนั้น ความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้น อะตอมและช่องว่างเท่านั้นที่เป็นจริง”

มนุษย์ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันคือประกอบด้วยอะตอม และมีวิญญาณที่ประกอบด้วยอะตอม โดยอะตอมของวิญญาณที่ละเอียดที่สุด กลมที่สุด เบาที่สุด ซึ่งกระจายอยู่ทั่วร่างกาย ทำให้ร่างกายเคลื่อนที่ได้ เมื่อมนุษย์ตาย อะตอมวิญญาณก็กระจัดกระจายไป

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันเราจะทราบกันดีว่าแนวคิดดังกล่าวนี้ผิด แต่เราก็ต้องยอมรับว่า แนวคิดของเขามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจากการที่เขาเห็นว่าสิ่งที่แตกต่างกันหลายๆ สิ่ง มีกำเนิดจากที่เดียวกัน ก็เท่ากับว่าสิ่งต่างๆ นั้นมีความสัมพันธ์กัน และความสัมพันธ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสิ่งทั้งหลายมีอะไรบางอย่างร่วมกัน เมื่อสิ่งต่างๆ มีลักษณะร่วมกัน จึงอยู่ในระบบเดียวกัน ดังนั้นทุกสิ่งจึงกฎมีระเบียบและจักรวาลก็มีระเบียบ

ลูเครติอุส(Lucretius: 96-55 B.C.)

ลูเครติอุสนักปรัชญาชาวกรีก เห็นว่ามนุษย์มีทั้งวิญญาณและร่างกาย แต่วิญญาณของมนุษย์นั้นมีลักษณะเป็นสสารหรือวัตถุเช่นเดียวกับร่างกาย ดังที่เขาได้กล่าวว่า “หลักเดียวกันนี้เราบอกว่าธรรมชาติของจิตและวิญญาณนั้นเป็นวัตถุ เพราะเราเห็นมันทำให้มือเท้าเคลื่อนไหว ปลูกให้ร่างกายคืนจากหลับ...และสิ่งเหล่านี้จะเกิดมิได้ถ้าไม่มีการสัมผัส และการสัมผัสจะมีไม่ได้ถ้า

ไม่มีวัตถุ ดังนั้นเราจึงต้องสรุปว่าจิตและวิญญาณเป็นวัตถุ ท่านเห็นอีกว่าจิตซึ่งอยู่ในร่างกายของเรานั้นรู้สึกเจ็บปวดพร้อมกับร่างกาย... ดังนั้นธรรมชาติของจิตและวิญญาณต้องเป็นวัตถุเพราะมันรู้สึกเจ็บปวดจากอาวุธซึ่งเป็นวัตถุ”

มนุษย์ สัตว์ พืชและสรรพสิ่ง นั้นโดยความจริงแล้วเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ความซับซ้อนขององค์ประกอบนั้นต่างกัน เพราะฉะนั้นจิตหรือวิญญาณจึงเป็นเพียงชื่อที่ใช้เรียกสิ่งๆ หนึ่ง ที่เราคิดว่า เป็นจริง ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วมันมิใช่ความจริง

จอห์น ลอค (John Locke: 1632-1704)

ลอค นักปรัชญาชาวอังกฤษ และสนใจเรื่องวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ การแพทย์ วรรณคดีที่สำคัญคือการศึกษารื่องต้นกำเนิดของความคิด(origin of idea) โดยเริ่มจากการวิจารณ์เรื่องความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด(innate idea) ที่กลุ่มเหตุผลนิยมเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แต่ลอคเห็นความคิดที่ติดตัวมาแต่กำเนิดนี้ไม่มีจริง ดังที่ลอคกล่าวไว้ว่า “มันเป็นการขัดแย้งในตัวเองที่จะกล่าวถึงความจริงที่ประทับลงในจิต โดยที่จิตไม่รู้และไม่เข้าใจ การประทับจะมีความหมายอื่นไปไม่ได้ นอกจากว่าเป็นการแสดงให้เห็นความจริง มันเป็นการยากที่จะเข้าใจว่ามีการประทับความจริงบนจิตโดยจิตไม่รู้”²

แสดงว่าความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิดนี้ถ้ามีอยู่จริง จิตจะต้องรับรู้ได้ตลอด และความคิดจะแฝงอยู่ในจิตโดยที่เราไม่รู้ไม่ได้ และถ้ามันมีอยู่จริงก็ต้องเป็นความรู้สากล ทุกคนสามารถรู้ได้เหมือนกันหมด แต่สิ่งหนึ่งที่เรารู้ก็คือ เด็กหรือคนไร้การศึกษาไม่มีความรู้บางเรื่อง เช่น คณิตศาสตร์ ดังนั้นความรู้นี้จึงต้องเกิดขึ้นและผ่านประสบการณ์

จิตมนุษย์เป็นเสมือนกระดานเปล่า

ลอค ให้ทรรศนะว่า ในสภาวะของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดนั้นจิตเป็นเสมือนกระดานเปล่า ซึ่งเขาเรียกว่า “tabula rasa” เป็นสิ่งที่ปราศจากความคิดใดๆ ทั้งสิ้น ความคิดที่เกิดขึ้นในจิตนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังโดยผ่านทางประสบการณ์ ลอคจึงกล่าวว่า “จิตเป็นเสมือนกระดานเปล่า ที่ปราศจากคุณสมบัติใดๆ ไม่มีความรู้ ที่รวมข้อมูลอันแตกต่างเหล่านี้มาจากไหน วัตถุใดของความรู้ และเหตุผลนี้มาจากไหน ข้าพเจ้าตอบได้เพียงคำเดียวว่า ประสบการณ์ ประสบการณ์เป็นแหล่งความรู้ ที่ตั้งความรู้และเป็นแหล่งสุดท้ายที่เราจะได้ความรู้” ดังนั้นความรู้ทั้งหมดจึงมีรากฐานมา

จากประสบการณ์และความคิด สำหรับความรู้ที่แท้จริงก็คือการรู้ว่า ความคิดต่างๆ นั้นเข้ากันได้หรือไม่ (perception of agreement and disagreement of two ideas)

แหล่งกำเนิดความคิด

ลอค ให้ทรรศนะว่า สมรรถภาพขั้นแรกของจิต ก็คือ การรับภาพของสิ่งต่างๆ ที่เรียกว่า ข้อมูลทางผัสสะ (sense data) โดยผ่านประสาทสัมผัส และข้อมูลที่ผ่านมา นั้น คือ สี เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ฯลฯ จากนั้นจิตก็มีปฏิบัติการภายใน ด้วยการสำนึกถึงกิจกรรมของผัสสะ และสำนึกถึงการรับรู้หรือ การคิดไตร่ตรอง(reflection) ในสิ่งที่ผ่านประสาทสัมผัสเข้ามา ดังนั้นแหล่งกำเนิดของความคิดจึงมีอยู่ 2 ประการ คือ

- 1) ผัสสะ(sensation) คือ การสัมผัสกับคุณสมบัติของวัตถุ 2 ระดับ คือ
  - (1) คุณสมบัติปฐมภูมิ(primary quality) ซึ่งเป็นสิ่งที่มีประจำอยู่กับวัตถุ ไม่ขึ้นอยู่กับประสาทสัมผัสของเรา ได้แก่ การกินที่ การเคลื่อนไหว
  - (2) คุณสมบัติทุติยภูมิ(secondary quality) ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปตามประสาทสัมผัส หรืออาจจะไม่มีอยู่จริง ได้แก่ สี เสียง กลิ่น รส เป็นต้น
- 2) การคิดไตร่ตรอง(reflection)เป็นการใช้ความคิด การทบทวน เป็นการที่จิตรับรู้กิจกรรมและสภาวะของจิตเอง

ผลจากการรับรู้นี้ลอคเรียกว่า “มโนภาพ” (idea) โดยการเกิดขึ้นของผัสสะและการคิดไตร่ตรอง 1 ครั้ง เรียกว่า “มโนภาพเชิงเดี่ยว” (simple idea) ซึ่งจะพิมพ์ลงในจิต เป็น ความคิดเกี่ยวกับ สี เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน ฯลฯ

มโนภาพเชิงเดี่ยว (simple idea) ที่เกิดขึ้นนี้ มี 4 ประเภท คือ

- 1) มโนภาพเชิงเดี่ยว ที่เกิดจากผัสสะทางเดียว เช่น สี เสียง กลิ่น รส ฯลฯ
- 2) มโนภาพเชิงเดี่ยว ที่เกิดจากผัสสะหลายทางรวมกัน เช่น ความแข็ง การเคลื่อนไหว
- 3) มโนภาพเชิงเดี่ยว ที่เกิดจากการคิด ไตร่ตรอง เช่น ความอยาก
- 4) มโนภาพเชิงเดี่ยว ที่เกิดจากผัสสะรวมกับการคิดไตร่ตรอง เช่น ความพอใจ ความเจ็บปวด

จากนั้นจิตจะนำมโนภาพเชิงเดี่ยว (simple idea) หลายๆ อันมารวมกันและทำการเปรียบเทียบ เชื่อมโยงจะเกิดเป็น “มโนภาพเชิงซ้อน”(complex idea)

สิ่งที่เกิดจากการทำงานของจิต คือ อัญรูป(mode) หมายถึง รูปแบบในความคิด เป็นลักษณะการที่ความคิดแปรเปลี่ยนไปจากรูปเดิม ซึ่งทำให้เราสามารถทราบมโนภาพ(idea)ได้ มีอยู่ 2 ชนิด คือ

1) อัญรูปเชิงเดี่ยว (simple mode) หมายถึง การผสมผสานมโนภาพลักษณะเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน เช่น โหล (ของ 12 ชิ้น) ศตวรรษ (100 ปี)

2) อัญรูปเชิงผสม (mixed mode) หมายถึง การนำอัญรูปเชิงเดี่ยวที่ต่างกันหลายๆ อย่าง มาผสมผสานเป็นมโนภาพเชิงซ้อน(complex idea) เช่น กิณนร (มโนภาพของคนกับมโนภาพนก) ความจงรักภักดี (ความผูกใจรัก ความเคารพนับถือ และการรู้คุณอย่างยิ่ง)

ระดับของความรู้

เมื่อมนุษย์รู้ความคิด 2 ส่วน(two idea) มีความเหมือนหรือแตกต่างกัน ความชัดเจนของความรู้ก็จะเกิดขึ้น ซึ่งมีอยู่ 3 ระดับ คือ

1) ความรู้ที่ได้จากผัสสะ (sensitive knowledge) เกิดจากจิตมนุษย์มีความคิดเกี่ยวกับวัตถุหรือโลกภายนอก เป็นความรู้ระดับต่ำที่สุด เป็นเพียงความคิดเห็น ไม่มีความแน่นอน เพราะจะมีสิ่งใดนอกเหนือไปจากความความคิด หรือมีโลกที่แท้จริงอยู่ภายนอกหรือไม่ ความรู้ระดับนี้ไม่แน่นอน

2) ความรู้ที่ได้จากเหตุผล(demonstrative knowledge) เกิดจากการที่เราพิจารณามโนภาพ 2 มโนภาพว่าเข้ากันได้หรือไม่ โดยมีมโนภาพที่ 3 เป็นตัวกลางสำหรับเปรียบเทียบ และมโนภาพที่ 3 นี้ต้องเป็นสิ่งที่เห็นแจ้งและแน่ใจแล้ว ซึ่งอาจจะเป็นประการณ์ตรง หรือสิ่งที่ผู้อื่นพิสูจน์แล้วว่าเชื่อถือได้ ซึ่งความรู้ประเภทนี้เหมือนกับความรู้ในคณิตศาสตร์ เช่น ความรู้เรื่องพระเจ้า เราไม่สามารถมีประการณ์ตรงแต่เราสามารถพิสูจน์ได้ โดยเริ่มจากการที่เราแน่ใจว่าตนเองมีอยู่จริง การสืบหาสาเหตุของความมีอยู่ไปเรื่อยๆ จนถึงสาเหตุเหตุแรกจะรู้ได้ว่าสิ่งนั้นคือ พระเจ้า

3) ความรู้ที่ได้จากญาณทัศนะ(intuitive knowledge) เกิดจากความเข้าใจทันที ไม่ต้องมีการพิสูจน์ และไม่ต้องสงสัย เช่น รู้ว่าตัวเรามีอยู่ เรารู้ได้เวลาที่มีความคิด ความรู้สึก หรือการรู้ว่าคุณคิดที่ได้จากประสบการณ์นั้นเข้ากันได้หรือไม่ เช่น วงกลมไม่ใช่สี่เหลี่ยม เรารู้ได้ทันทีว่าคุณคิดแบบนี้เข้ากันได้ไม่ได้ เป็นความรู้ที่ไม่ต้องพิสูจน์ เพราะว่าจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้

พระเจ้าเป็นจิตสาร

ลอคให้ทรรศนะว่าสาร (substance) เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง และการกำเนิดของความคิด (origin of idea) ก็มาจากสาร เพียงแต่เราไม่รู้มันคืออะไร เพราะไม่สามารถที่จะมีผัสสะต่อสารได้โดยตรง แต่ลอคเชื่อว่าสาร (substance) เป็นพื้นฐานที่อิงอาศัยของคุณสมบัติ (substratum) ซึ่งทำให้คุณสมบัตินั้นสามารถเกาะกลุ่มกันอยู่ได้ สาร มีอยู่ 2 ประการคือ

- 1) วัตถุสาร (material substance) แสดงออกให้มนุษย์รับรู้ด้วยคุณสมบัติปฐมภูมิ คือ การกินที่และการเคลื่อนไหว โดยระหว่างวัตถุต่างๆ นั้น จะมีช่องว่างที่เป็นอวกาศให้วัตถุเคลื่อนที่
- 2) จิตสาร (spiritual substance) แสดงออกมาในรูปความคิด เจตจำนง ซึ่งจิตสารนี้ไม่ใช่ความคิด แต่เป็นพื้นฐานของความคิด ทำงาน 2 ชั้น คือ
  - (1) จิตอยู่เฉยๆ (passive) เป็นการรับภาพของสิ่งต่างๆ ที่เป็นข้อมูลทางผัสสะ (sense data) ผ่านทางผัสสะ
  - (2) จิตเริ่มทำหน้าที่ (active) เป็นปฏิบัติการภายใน การคิดไตร่ตรอง (reflection) ถึงสิ่งที่เข้ามาทางประสาทสัมผัส เรียกว่า "idea" ซึ่งจิตรับรู้ได้ทันที

ในขณะที่เดียวกันจิตสารก็เป็นสาเหตุแห่งความมีอยู่ของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง นั้นหมายถึงถ้าเราเชื่อมโยงความคิด คือเมื่อตัวเรามีอยู่จริงแล้ว ตัวมนุษย์จะต้องเกิดจากผู้สร้างที่ยิ่งใหญ่ และมีอำนาจ นั่นคือจิตสาร ซึ่งเป็นพระเจ้า และพระเจ้ายังเป็นผู้สร้างให้ร่างกายและจิตมนุษย์ ปฏิบัติการตอบสนองกันอย่างสอดคล้องโดยอัตโนมัติ โดยที่จิตไม่ได้สร้างร่างกาย

เดวิด ฮูม (David Hume: 1711-1776)

เดวิด ฮูม เป็นชาวสกอตแลนด์ สนใจในวิชากฎหมาย แต่ต่อมาอาจารย์สอนปรัชญาที่มหาวิทยาลัยเอดินเบิร์ก

ไม่มีวัตถุสาร จิตสารหรือพระเจ้า

ฮูมถือว่ามนุษย์ไม่สามารถที่จะแสดงให้เห็นได้ ซึ่งความมีอยู่ของโลกอย่างเป็นอิสระ เหมือนกับที่มนุษย์ไม่สามารถที่จะมีผัสสะต่อวัตถุสาร จิตสาร หรือพระเจ้า สิ่งที่เราารู้เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ก็คือคุณสมบัติบางชนิด ในขณะที่เดียวกันจิตของมนุษย์ก็ไม่มีความสามารถที่จะนำวัตถุ

และผัสสะมาสัมพันธ์กันได้ เนื่องจากเกินขอบเขตความรู้ ความเข้าใจของมนุษย์ ดังนั้นเรื่องของ จิตสาร วัตถุสาร เป็นเรื่องที่ไร้ความหมาย หรือถ้าเราพิสูจน์ตามหลักการสาเหตุแรก(Argument from the First Cause) เราจะต้องพบกับปฐมเหตุที่เป็นพระเจ้า และพบว่าทั้งบาปและความชั่วร้าย (Evil and Sin) รวมทั้งความทุกข์ทรมาน ความเจ็บป่วย ความตาย ความสูญเสีย ล้วนมาจากพระเจ้านั้น แสดงว่า พระเจ้าอยู่ในลักษณะที่ขัดแย้งกับคุณลักษณะที่ทรงสรรพเมตตา(omnibenevolent) เป็นการขัดแย้งในตัวเอง ซึ่งทำให้เห็นว่าเราไม่สามารถพิสูจน์ความมีอยู่ และคุณสมบัติของพระเจ้าได้ ดังนั้นเทววิทยาจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ความอัศจรรย์

เช่นเดียวกับความอัศจรรย์(Miracles) ที่ไม่มีอยู่ในโลก ความจริงแล้วมันเป็นสิ่งธรรมชาติ แต่เนื่องจากมนุษย์ขาดความรู้ในเรื่องธรรมชาติ จึงไม่เข้าใจและไม่สามารถที่จะอธิบายกฎเกณฑ์ของธรรมชาติได้ มนุษย์จึงคิดว่าความอัศจรรย์หรือปาฏิหาริย์เป็นสิ่งที่มืออยู่จริง แต่เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์มีความรู้ มีประสบการณ์เพียงพอเกี่ยวกับธรรมชาติ ความคิดเรื่องสิ่งอัศจรรย์ก็หมดไป และเมื่อถึงเวลานั้นมนุษย์ก็จะไม่มีสิ่งใดมายืนยันว่าความอัศจรรย์นั้นเกิดจากพระเจ้า หรือ พระเจ้าอยู่หลังปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่า “พระเจ้า” เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ความเชื่อเรื่องพระเจ้างี้มาจากธรรมชาติทางอารมณ์และแรงกระตุ้นทางจิตใจของมนุษย์

จิตคืออะไร

มนุษย์แทนที่จะค้นหาสิ่งลึกลับหรือสิ่งแท้จริงที่อยู่เหนือความเข้าใจ ควรหันกลับมาให้ความสนใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์สมรรถภาพของความคิด กระบวนการทางความคิดของจิต ทำให้เกิดทฤษฎีความเกี่ยวเนื่องของความคิด (association of idea) โดยใช้หลักการสำคัญ คือ ความรู้ทุกอย่างเกิดมาจากมาจากประสบการณ์เท่านั้น และความรู้ที่ผ่านทางประสาทสัมผัส(sensation) เป็นพื้นฐานของความรู้ ที่ผ่านกระบวนการทางจิต

ตามความหมายของฮูม จิต คือ กลุ่มของความรู้สึกทั้งหลาย(bundle of perception) ที่เกิดขึ้นติดต่อกันอย่างรวดเร็ว มีการไหลแปรปรวนเป็นกระแส(flux) สืบเนื่องอยู่ตลอดเวลา หรือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นและผ่านไปอย่างรวดเร็วนั้นประกอบกันขึ้นเป็นจิต (stream of consciousness)

เช่นเดียวกับภาพยนตร์ โดยที่ความรู้สึกต่างๆ นั้นเป็นเสมือนภาพที่ปรากฏ ซึ่งจะมีภาพใหม่ปรากฏขึ้นแทนและต่อเนื่องกันอยู่ตลอด

กระบวนการทางความคิด

กระบวนการทางความคิดเกิดขึ้นจากสิ่งเร้าที่เข้าไปอยู่ในจิตผ่านทางผัสสะ 2 แบบคือ

1) ผัสสะที่ได้รับในปัจจุบัน (Impression) คือ ในขณะที่สิ่งเร้าหรือวัตถุปรากฏอยู่ และเกิดการรับรู้ได้โดยตรง 2 ประการ

(1) เกิดจากสิ่งภายนอก (outward Impression) ได้แก่ ความเย็น ความร้อน อ่อน แข็ง

(2) เกิดจากสิ่งภายใน (Inward Impression) ได้แก่ ความเจ็บปวด ความพอใจ ซึ่งจะก่อให้เกิด Impression ใหม่ๆ ขึ้นอีก เช่น ความต้องการ ความกลัว ฯลฯ

2) ผัสสะในอดีต (Idea) คือ ผัสสะที่เคยได้รับและล่วงเลยเป็นอดีต แต่มนุษย์ยังมีความจำหลงเหลืออยู่ 2 ประการ

(1) ความจำ (memory) เป็นการเก็บรักษา Impression ในอดีต

(2) จิตนาการ (Imagination) เป็นการนำเอา Impression ในอดีตที่เก็บไว้มาคิดต่อกัน สมรรถภาพของจิตนาการจะนำผัสสะที่ได้รับในปัจจุบันและผัสสะในอดีต ดำเนินการตามหลักความต่อเนื่องแห่งความคิด (association of Idea or Law of association) 3 ประการคือ

1) กฎแห่งความคล้ายคลึง (Law of resemblance) คือ เมื่อมนุษย์มีความคิดเรื่องหนึ่งอยู่ในจิต จะทำให้มนุษย์ระลึกย้อนไปถึงเรื่องเดียวกันในอดีต

2) กฎแห่งความต่อเนื่องในอวกาศและเวลา (Law of continuity in space and time) ที่เกิดขึ้นจากการสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ และพบว่าสิ่งที่เป็นสาเหตุนั้นมีอยู่ก่อนในแง่ของเวลา

3) กฎแห่งเหตุและผล (Law of causality) ที่เป็นไปตามประสบการณ์และความคิดของแต่ละคน

ผลที่ได้คือความจริงแบบอัตนัยซึ่งมนุษย์สร้างความสัมพันธ์ขึ้นเอง และความจริงที่ได้นั้น อาจจะไม่สัมพันธ์กันจริง แต่มนุษย์มักคิดเสมอว่ามันมีความสัมพันธ์กัน เช่น เมื่อมีเปลวไฟก็มีสิ่งที่เกิดตามมาคือความร้อน เมื่อเราเห็นว่ามันเป็นเช่นนี้สม่ำเสมอ เราก็คิดว่าเปลวไฟเป็นสาเหตุแห่งความร้อน จากประสบการณ์ที่เห็น 2 สิ่งเกิดขึ้นติดๆ กัน เป็นประจำ ก็ทำให้เกิดความเชื่อว่าทั้ง 2 สิ่ง สัมพันธ์กัน ซึ่งความจริงแล้วความเชื่อนี้เป็นเพียงความรู้สึกหรือสัญชาตญาณของเรา ดังที่ยูม

กล่าวว่า “การสมมุติว่าอนาคตจะเป็นเช่นเดียวกับอดีตนั้นไม่ได้เกิดจากเหตุผลใดๆ แต่เกิดจากนิสัยอย่างเดียวกันนั้น นิสัยทำให้เราคาดการณ์ว่าสิ่งต่างๆ ที่เราค้นเคยในอดีตจะเป็นไปในอนาคตด้วย”⁵

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักศึกษาจัดกลุ่มอภิปรายถึงผลดี-ผลเสียของการที่เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างคือวัตถุ (อะตอม)

คำถามท้ายบท

1. อะตอมคืออะไร มีคุณสมบัติอย่างไร จงอธิบายโดยละเอียด
2. จงอภิปรายถึงแนวคิดที่ว่า “จิตมนุษย์เป็นเสมือนกระดาษเปล่า”
3. ตามหลักการของ จอห์น ลอค ความคิดและรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างไร
4. ตามหลักการของ เดวิด ฮูม ความคิดเกิดขึ้นในจิตได้อย่างไร จงอธิบาย

เชิงอรรถ

---

¹ Atoms ภาษากรีก แปลว่า “ไม่สามารถจะตัดได้” อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเรายังไม่สามารถหาข้อยุติได้ว่าหน่วยย่อยที่สุดของสสารคืออะไร นอกจากการค้นพบสสารที่เรียกว่า “ควาร์ก”(Quark)

² Lock, John. An Essay Concerning Human Understanding Book 1. Edited & Abridged with an Introduction by A.D. Cozlay(London: Collins Clear-Type Press 1969) p. 5.

³ แนวคิดนี้ทางญาณวิทยาเรียกว่า ประจักษ์นิยม หรือ ประสบการณ์นิยม

⁴ แนวความคิดเรื่องสารนี้เองทำให้ลอคถูกจัดอยู่ในกลุ่มทวินิยม(Dualism) ด้วย

⁵ Hume, David. A Treatise of Human Nature Book 1 (London: Fontana Library 1970) p. 184.